

**ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ЛЮДНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ПОЯВА НОВИХ РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ
БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ**

Анотація

Досліджується аналіз динаміки процесів, що визначають зміни людності сільських територій на сучасному етапі, зазначається незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для яких нині характерні глибока демографічна криза, брак мотивації до праці, безробіття, витік трудових ресурсів, занепад соціальної інфраструктури та «вимирання» населених пунктів. Доводиться потреба в модернізації зміни людності сільських територій, ставиться завдання поглибленого вивчення та аналізу динаміки та напрямів розвитку демографічних процесів у сільській місцевості. У зв'язку з цим, пропонуються напрямки розв'язання проблеми розвитку українського села за умови їхньої вдалої реалізації, які зможуть стабілізувати регресійні процеси, а в перспективі й відновити українське село, що в свою чергу позитивно вплине на попередження продовольчої кризи, формування відповідального господаря на селі та збереження багатой культурної спадщини.

Ключові слова: сільська територія, сільські поселення, сільське населення, сільське розселення, щільність сільського населення, сільська поселенська мережа, українське село.

О. В. Зибарева, д.э.н., доцент,
С. И. Шахраюк-Онофрей, к.э.н.,

Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича
г. Черновцы

**ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ
ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ КАК ПОЯВЛЕНИЕ НОВЫХ РИСКОВ И УГРОЗ
БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА**

Аннотация

Исследуется анализ динамики процессов, определяющих изменения населения сельских территорий на современном этапе, отмечается неудовлетворительное состояние социального развития сельских территорий, для которых в настоящее время характерны глубокий демографический кризис, не достаток мотивации к труду, безработица, утечка трудовых ресурсов, упадок социальной инфраструктуры и «вимирание» населенных пунктов. Доказывается потребность в модернизации изменения населения сельских территорий, поставлена задача углубленного изучения и анализа динамики и направлений развития демографических процессов в сельской местности. В связи с этим, предлагаются направления решения проблемы развития украинского села при их успешной реализации, которые смогут стабилизировать регрессионные процессы, а в перспективе и восстановить украинское село, в свою очередь положительно повлияет на предупреждение

продовольственного кризиса, формирование ответственного хозяина на селе и сохранению богатого культурного наследия.

Ключевые слова: сельская территория, сельские поселения, сельское население, сельское расселение, плотность сельского населения, сельская поселенческая сеть, украинское село.

Постановка проблеми. Українське село впродовж тривалого історичного періоду було і є головним джерелом зростання людності як країни загалом, так і її міських поселень. Сільські поселення відіграють роль своєрідних «донорів» робочої сили в окремих регіонах. Відмінною рисою демографічної ситуації в селах є традиційно вища, ніж у містах, народжуваність та високий міграційний відтік. Проте стрімке скорочення сільського населення та чисельності сільських населених пунктів протягом останніх років, характерні для переважної більшості областей України, є результатом диспропорцій у розвитку сільських і міських поселень в Україні. Крім того, структура міграційних потоків з села в містовимальовує невтішні перспективи щодо розвитку сільських територій. Зрозумілим є те, що без дієвої підтримки села з боку держави, регресія лише поглиблюватиметься, і декларація намірів політиків чи затверджених цільових державних програм з сучасним рівнем осмислення проблеми ні в якому разі не є панацеєю, адже загальна тенденція веде до деградації села. Отже, наявні тенденції зміни людності сільських територій зумовлюють поглиблення вивчення та аналізу динаміки та напрямів розвитку демографічних процесів у сільській місцевості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адаптації систем розселення до нових умов сталого розвитку в різних ракурсах (у контексті структурних перетворень, розвитку в системі євроінтеграційних пріоритетів, формування політики зайнятості тощо) вивчали В. В. Борщевський, Х. М. Притула, В. Є. Крупін [1], В. Д. Залізко [2], М. І. Стегней [3] та інші. Вагомий внесок у вивчення специфіки регіональних трансформаційних змін сільських поселень в Україні зроблено Т. Я. Заяць [4]. Проте вивчення суперечностей розвитку сільських територій в контексті появи нових ризиків і загроз безпеки в межах окремого регіону, а саме Чернівецької області, потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою статті є аналіз територіальних відмінностей у формуванні чисельності населення сільських територій Чернівецької області та визначення природи і характеру сучасних трансформаційних процесів у сільських поселенських структурах регіону. Після реалізації поставленої мети необхідно проаналізувати динаміку

процесів, що визначають зміни людності сільських територій на сучасному етапі в контексті обґрунтування ризиків і загроз економічній безпеці регіону, а також запропонувати напрямки активізації функціонування господарського механізму сільських територій, які зможуть стабілізувати регресійні процеси, а в перспективі й відновити соціально-економічний потенціал сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Вивчення зміни людності сільських територій Чернівецької області передбачає дослідження її особливостей демографічної ситуації в сільській місцевості області та України в цілому, а також демографічних процесів у розрізі сільських адміністративних районів. Поняття «сільське розселення» охоплює розміщення сільського населення і сільських поселень. Показники відтворення населення безпосередньо зумовлюють зміни людності сільських поселень, їхній ієрархічний рівень. Такі традиційні показники, як щільність сільських поселень, середня людність, середня відстань між ними, розподіл поселень за групами різної людності дають уявлення про стан сільського розселення, його особливості й закономірності. Залежно від соціальних, виробничих, історичних, природних факторів формуються різноманітні типи і форми сільського розселення Чернівецької області. У них по-різному виявляється фактор взаємодії населення з виробництвом та інфраструктурою гірських районів[5].

Щороку з мапи України зникає кілька десятків сіл, а чисельність сільського населення скорочується високими темпами, причому для українського села характерним є явище «старіння», адже молоді мешканці сільської місцевості часто залишають свої домівки в пошуках кращої долі у містах. Загалом за роки незалежності за даними Держкомстату Україна втратила 475 сіл, а нових було створено 71 [6]. Причинами зникнення сіл та зменшення чисельності сільського населення є демографічна криза, урбанізація та старіння нації. Перспективні сільські мешканці переїжджають у міста через безперспективність сільської глибинки - відсутність роботи, розваленої соціальної інфраструктури (непрацюючі лікарні, школи, клуби), відсутність можливостей створення належних умов для організації життя на селі для молоді.

За результатами дослідження Департаменту економічних та соціальних справ ООН, починаючи з 70 років минулого століття сільське населення в Україні зменшилося на 13,3%, в результаті чого 69% населення України мешкають нині в містах, селяни ж складають 31%.

На 1 січня 2016 року в області, за оцінкою Головного управління статистики в Чернівецькій області [7, с. 43], проживало 909,9 тис. осіб, з

них 391,8 тис. осіб (43,1%) мешкало в міських поселеннях, а 518,1 тис. осіб (56,9%) – у сільській місцевості. Частка сільського населення протягом останніх 10 років сумарно зменшилась на 3%, причому темпи зменшення інтенсифікувались: якщо за п'ятиріччя 2006-2010 рр. – на 1%, то за 2011-2016 рр. – на 2% [7, с. 44], що є тривожним сигналом відтворення трудових ресурсів сільських територій регіону.

Упродовж 2015 року чисельність наявного населення Чернівецької області зменшилась за рахунок скорочення природного приросту на 1068 осіб (в т.ч. у сільській місцевості – на 871 особу), водночас зафіксовано міграційний приріст – 996 осіб. Насторожує й той факт, що 19,3% населення області – це особи пенсійного та передпенсійного віку старші 60 років, тобто це кожен п'ятий житель області, із врахуванням того факту, що 18,2% припадає на населення віком від 0 до 15 років [8, с. 31], що свідчить про високий рівень демографічного навантаження на населення у віці 16–59 років (станом на 01.01.2017 року – 599 осіб на 1000 населення вказаного віку, з них 290 особами віком від 0 до 15 років, 309 – 60 років і старше [8, с. 27]). Фактично 6 осіб працездатного віку повинні нести витрати щодо утримання двох пенсіонерів і забезпечення двох осіб, що не досягли працездатного віку. Аналізуючи розподіл жителів сільських територій області за віком, то станом на 01.01.2016 року 20% складають особи старші 60 років (більша частка з них – 10,7% мешканців області, старші за 70 років), 18,4% – особи віком до 14 років, 61,6% – особи віком від 15 до 59 років [7, с. 44]. Проблема старіння трудових ресурсів, а отже й їх відтворення найбільш актуальними є для Кельменецького (18,8% населення старші за 65 років), Хотинського (17,3%), Сокирянського (17,0%) та Заставнівського (16,5%) районів області. Станом на 01.01.2016 року кількість офіційно зареєстрованих пенсіонерів за всіма категоріями в Чернівецькій області у розрахунку на 1000 населення становить 257 осіб, що свідчить про досить високий рівень навантаження на пенсійний фонд, враховуючи, що кожен 4 житель області офіційно знаходиться на утриманні держави. Найбільше офіційно зареєстрованих пенсіонерів проживає в Кельменецькому (31,8% всіх мешканців району), Заставнівському (30,1%), Хотинському (29,8%), та Сокирянському (29,7%) районах [7, с. 49]. Найстаріше в області населення мешкало в Кельменецькому районі, його середній вік становив 42,3 року. В міських поселеннях, сільській місцевості та в цілому по області середній вік населення у 2015 році становив 38,7 року (по Україні відповідно: 40,2; 40,3; 40,2) [9, с. 3].

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

В області зафіксовано один з найвищих рівнів народжуваності серед регіонів України (11,7‰, у сільській місцевості регіону – 12,6‰) [8, с. 45; 7, с. 52]. За рівнем народжуваності Чернівецька область займає четверте місце після Рівненської, Закарпатської та Волинської областей. Одночасно область входить в шістку областей з найнижчим рівнем смертності (12,9‰, у сільській місцевості регіону – 14,3‰). Проте зазначених показників недостатньо для формування позитивного значення природного приросту населення, оскільки смертність перевищує народжуваність. Із загальної кількості померлих сільські мешканці становили 7412 осіб, або 63,2%, що крім інших причин можна також пов'язати із нижчим рівнем життя в сільській місцевості порівняно з містом. Найвищі показники природного скорочення населення зафіксовано у сільській місцевості Хотинського та Кельменецького районах області – по 354 особи у 2015 році, а також Новоселицького району (304 особи).

У 2015 році міграційний приріст населення області становив 996 осіб. В область прибуло 10548 осіб, у тому числі 7,0% – з інших держав. Внутрішньорегіональна міграція становила 60,6% загальної кількості прибулих та 66,9% вибулих [8, с. 110; 9, с. 11]. У межах цієї категорії міграції продовжувався відтік сільського населення в міські поселення області, в основному – в обласний центр. За рахунок цього сільське населення зменшилось на 892 особи. В межах міжрегіональної міграції у 2015 році найбільш інтенсивно обмін населенням традиційно відбувався з Івано-Франківською, Тернопільською, Хмельницькою областями та м. Києвом. Кількість таких мігрантів становила 55,8% всіх прибулих та 63,3% вибулих за межі області в інші регіони України [9, с. 12]. Серед загальної кількості вибулих в інші держави (Німеччина, Італія, Польща, Угорщина, Великобританія, США та інші) виїхало 382 особи, або 4%. Показовим є зменшення кількості населення внаслідок міграції у раніше виявлених «проблемних» районах: Заставнівському (на 293 особи), Сокирянському (на 191 осіб) та Новоселицькому (на 181 осіб).

З метою оцінки особливостей розміщення сільського населення Чернівецької області у розрізі адміністративних районів здійснено його групування за показником щільності (рис. 1).

Як видно з рис. 1, до групи з дуже низьким рівнем щільності відноситься Путильський район (29,7 чол./км²), низький рівень щільності спостерігається у Вижицькому (62,0 чол./км²), Кельменецькому (61,2 чол./км²) та Сокирянському (65,6 чол./км²) районах, середній рівень щільності припадає на Сторожинецький (85,8 чол./км²), Хотинський (87,5 чол./км²) та Заставнівський (80,3 чол./км²) райони, високий рівень

щільності – Герцаївський (107,4 чол./км²), Глибоцький (109,9 чол./км²), Кіцманський (113,85 чол./км²) Новоселицький (105,8 чол./км²) райони.

Рис. 1. Групування населення Чернівецької області за показником щільності (за даними 2015 р.), осіб/кв.м*

*Джерело: складено автором за [7].

Якщо за площею та кількістю жителів Чернівецька область посідає останнє місце по Україні, то за щільністю населення – третє [10].

Важливим зрізом є простеження тенденцій щодо окремих індикаторів якості життя населення сільських територій області. Насамперед йдеться про рівень розвитку соціальної інфраструктури, що є вагомою передумовою задоволення потреб сільських жителів у послугах побутового та культурного характеру.

Висока питома вага сільського населення області (56,9%) дозволяє стверджувати, що специфічні особливості його життєдіяльності значною мірою повинні детермінувати загальний соціально-економічний розвиток Буковини, незважаючи на закономірні скорочення його кількості.

Щодо якісних показників розвитку районів та області загалом, то першим насторожуючим фактом є останнє місце Чернівецької області серед регіонів України за обсягом валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу. У 2014 році цей показник сягнув лише 16552 грн. (44,9% від загальноукраїнського рівня), коли для прикладу, в сусідніх областях, які входять до Карпатського регіону, він становить: для Львівської області – 28731 грн.; для Івано-Франківської області – 27232 грн.; для Закарпатської області – 19170 грн. [6].

Аналіз доходів населення області засвідчив, що номінальний річний дохід у розрахунку на одну особу у 2015 році складав 23490,5 грн. (75,6% від середньоукраїнського рівня, передостаннє місце серед регіонів

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

України), відповідно реальний річний дохід одного жителя області складав 76,3% номінального доходу. За 2015 рік рівень реальних доходів населення області знизився на 14,4% [11].

Середній рівень середньодушових еквівалентних грошових доходів у сільській місцевості Чернівецької області у 2015 році складав 1862,03 грн. (92,5% доходу домогосподарства області, 84,3% домогосподарства у міських поселеннях) [12, с. 113]. Показники розвитку домогосподарств Чернівецької області засвідчили переважання доходів у сільського населення (59,2% жителів) у межах 1200-2280,0 грн. Згідно з показниками самооцінки рівня доходів, у 2015 році у 68,5% домогосподарств було достатньо доходів, але заощаджень вони не робили, проте 27,1% постійно відмовляли собі у найнеобхіднішому, окрім харчування [13, с. 54]. За оцінкою матеріального добробуту 63,9% домогосподарств області відносять себе до бідного населення, в той час як 36,1% – до середнього класу [13, с. 55].

Такий стан справ обмежує можливості задоволення потреб, що є однією з основних умов сталого розвитку територій. Структура витрат домогосподарств сільських територій Буковини відзначається порівняно з міськими поселеннями помітно вищою статтею витрат «Інші витрати» – на особисте підсобне господарство, купівлю акцій, сертифікатів, вклади до банків, аліменти, будівництво житла тощо (11,8% у 2015 році) [12, с. 20]. Структура сукупних ресурсів домогосподарств сільських територій у порівняльному вимірі демонструє домінування частки грошових доходів (82,8% у 2015 році) [12, с. 88] та скорочення вартості спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства й від самозаготівель. Важливим висновком було те, що скоротились доходи від продажу сільськогосподарської продукції до 5,3%. Це засвідчує втрату можливостей ефективного використання ресурсного потенціалу сільських територій у контексті розвитку сільськогосподарського виробництва як способу одержання доходу.

Серед інших тенденцій розвитку сільських територій слід простежити також рівень розвитку об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема забезпеченість населення житлом. У 2015 році рівень забезпеченості житлом був вищим саме для сільських територій (крім Герцаївського району), що пов'язано з вищою щільністю міського населення. У 2015 році житловий фонд у середньому на одного сільського жителя становив 26,2 кв. м загальної площі, що є найвищим показником за останні 25 років. Найвищі значення даного зафіксовані у Кельменецькому, Кіцманському та Заставнівському районах. Позитивно, що в останні роки

для 5-ти районів області забезпеченість сільського населення житлом у середньому на одну особу є вищим за середньообласний рівень. Водночас тим, для решти 6-ти районів даний показник є помітно нижчим (найнижчий показник у Герцаївському районі – 22 кв. м.).

Аналіз благоустрою сільських територій Чернівецької області засвідчує помітно нижчий його рівень супроти міських поселень, що є характерним для всіх регіонів України та закономірним відображенням рівня якості життя населення, його способу й укладу.

Таблиця 1

Рівень обладнання житлового фонду в розрізі сільських та міських поселень Чернівецької області, % (2010-2015 рр.)*

	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	У м.п.**	У с.м.**	У м.п.	У с.м.	У м.п.	У с.м.	У м.п.	У с.м.	У м.п.	У с.м.	У м.п.	У с.м.
<i>Питома вага загальної житлової площі, обладнаної</i>												
водопроводом	59,9	25,2	61,1	27,3	62,5	29,2	62,8	32,6	62,8	34,2	62,7	36,0
каналізацією	59,9	24,9	61,0	27,0	62,4	29,0	62,8	32,3	62,7	33,6	62,5	35,8
опаленням	58,5	29,6	60,3	32,4	62,4	36,4	62,1	39,5	62,0	49,6	62,3	50,6
газом	94,5	83,3	94,6	84,2	94,9	84,1	94,4	84,4	92,9	86,1	91,7	85,7
гарячим водо- постачанням	45,0	21,0	46,2	22,9	48,2	25,0	50,0	28,9	50,9	31,2	50,0	33,3

* Складено автором на основі джерела: [7, с. 136].

** у м.п. – у міських поселеннях, у с.м. – у сільській місцевості

Наведені дані у табл. 1 в абсолютному вираженні дають можливість чітко простежити значне переважання рівня благоустрою саме в містах Буковини.

Разом з тим, тенденційні особливості засвідчують, що для сільських територій середньорічні темпи приросту рівня благоустрою житлового фонду за останні 6 років переважали такі дані стосовно міських поселень. Зокрема, найбільш позитивною є ситуація щодо оснащення опаленням. Якщо у 2010 році лише 29,6% житла в сільській місцевості мали каналізацію, то в 2015 році цей показник сягнув 50,6% (насторожуючим фактом є досить низький рівень оснащення опаленням житлового фонду в міських поселеннях, що засвідчує відсталі позиції області за якісними показниками стану об'єктів соціальної інфраструктури). Те саме стосується і помітного покращення обладнання житла в сільських поселеннях гарячим водопостачанням (з 21,0% у 2010 році до 33,3% у 2015 році). Проте в

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

окремих районах області високими є показники аварійності жилого фонду (Новоселицький, Сторожинецький райони).

Ситуація в області щодо забезпеченості місць у дошкільних закладах є катастрофічною, що типово і для інших областей Карпатського регіону. Для сільських територій забезпеченість є ще нижчою, що значно ускладнює можливості розвитку сімей з дітьми, їх повноцінної життєдіяльності, здатності працювати. Так, у 2015 році охоплення дітей закладами (відсотків до кількості дітей відповідного віку) для сільських територій склала лише 44%, коли для міських мешканців даний показник сягає 79%. Найвищий рівень охоплення дітей дошкільними закладами у сільській місцевості по районах у 2015 році спостерігався у Заставнівському (53%), Кельменецькому (57%) і Сокирянському (56,0%) районах. Найнижчий – у Герцаївському (29%) районі.

Дані офіційної статистики ускладнюють глибинний аналіз соціальної інфраструктури в розрізі сільських і міських поселень. Водночас, часте споживання сільськими жителями Буковини послуг відповідних об'єктів (перш за все йдеться про лікарняні заклади) дає змогу виявити незадовільний стан розвитку соціальної інфраструктури, що формує несприятливі передумови сталого розвитку сільських територій з низьким рівнем якості життя та обмеженими можливостями задоволення особистісних потреб і відповідно впливає на рівень їх заселеності. Кількість лікарняних ліжок у розрахунку на 10 тис. осіб населення області у 2015 році порівняно з 1990 роком скоротилась на 39,2%, проте відвідуваність хворими лікарів за одну зміну зросла на 18,5%. Насторожує той факт, що в окремих районах області зростає частка хворих на так звані соціальні хвороби (туберкульоз, алкоголізм, наркоманія, серцево-судинні захворювання). Зокрема, найбільше хворих на активну форму туберкульозу зі зростаючою тенденцією протягом останніх років у Кіцманському районі (67,8 осіб на 100 тис. населення), а також у Сокирянському (52,7) та Глибоцькому (41,9) районах.

Насторожує й той факт, що Чернівецька область за даними 2016 року знаходиться у п'ятірці областей з населенням віком від 18 років і старші, що має понижено масу тіла (індекс маси тіла менше 18,5) (рис. 2) [14, с. 54].

Серед інших важливих об'єктів соціальної інфраструктури, що детермінують якість життя населення та, як наслідок, дають змогу стверджувати про можливості забезпечення сталого розвитку відповідних територій, є кількість бібліотек, демонстраторів фільмів, а також клубних закладів. Їх частка у 2015 році для сільської місцевості із загальної кількості по області становила:

- 85,3% кількості масових та універсальних бібліотек та 61,1% бібліотечного фонду;
- 786% демонстраторів фільмів та майже нульові показники відвідувань кіносеансів;
- 90,4% клубних закладів та 87,8% місць у них [7, с. 187].

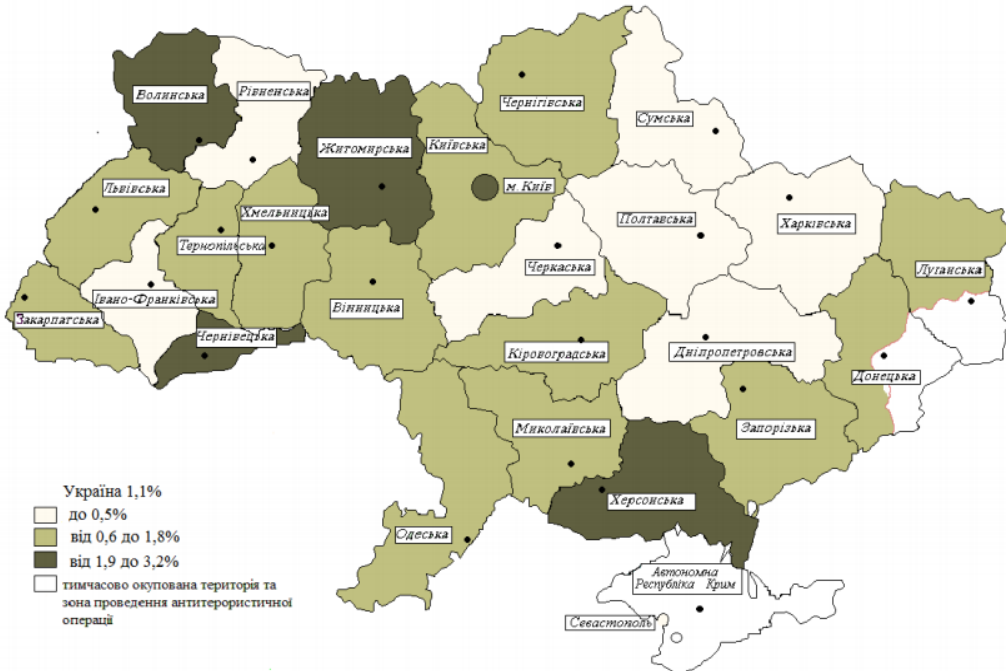

Рис. 2. Частка населення у віці 18 років і старші, яке має понижену масу тіла за регіонами України (2016 рік), %*

*Джерело: [14, с. 54].

Таким чином, бачимо вагомість розташування таких об'єктів у сільській місцевості області з абсолютним переважанням сільського населення. Водночас, якісні аспекти функціонування таких об'єктів, про що зокрема засвідчують показники їх відвідуваності, змушують стверджувати про проблемність за даним напрямом та негативно характеризують якість життя населення.

Крім розглянутих у публікації [15, с. 35], сучасними викликами і загрозами економічної безпеки регіону, розв'язання яких повинно стати складовою антидепресивної політики розвитку сільських територій Чернівецької області, є:

- депопуляційні тенденції, процеси старіння населення, підвищена мобільність населення з націленістю на зовнішню трудову міграцію,

виснаження соціально-демографічного потенціалу та обмеження можливостей для населення щодо ведення продуктивної економічної діяльності;

– геополітичні зміни у світі, зокрема, стрімке зростання територіальних, економічних та соціальних суперечностей, які призвели в Україні до тривалого збройного конфлікту та близькість до території «замороженого конфлікту» сусідньої Молдови;

– європейська міграційна криза 2015 року й зростання ймовірності вирішення питання допомоги розселення мігрантів на прикордонних територіях з огляду на інтеграційні прагнення України;

– скорочення та здрібнення сільської поселенської мережі, а також зростання частки малолюдних сіл;

– посилення соціальної дезінтеграції в окремих районах області та наявність диспропорцій щодо стандартів і норм життя міського і сільського населення.

Загалом у трансформаційній системі саме територіальна локалізація структурних і функціональних зрушень визначає пріоритети управлінських рішень щодо необхідності адміністративно-територіальних змін сільських територій, стимулювання процесів формування нового бізнес-середовища, а у підсумку – перспектив їх розвитку [4, с. 66].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи результати оцінки окремих індикаторів соціально-економічного розвитку сільських територій Чернівецької області, слід констатувати про закономірне поступання таких територій за якісним рівнем життєдіяльності та можливостями реалізації й розвитку особистісного потенціалу (зокрема і трудового) міським поселенням. За таких умов забезпечення сталого розвитку даних територій ускладнюється несприятливими соціо-економічними передумовами, подолання негативних проявів яких повинне здійснюватись через активні впливи відповідного організаційно-економічного механізму. Цільова спрямованість таких впливів повинна фокусуватись першочергово на таких ключових напрямках:

1) підвищення рівня зайнятості населення зі створенням умов продуктивного й ефективного використання та розвитку його трудового потенціалу, що дозволить долати проблему малопродуктивної, фізично важкої трудової діяльності переважно в особистому селянському господарстві;

2) розвиток вузькоспеціалізованих видів економічної діяльності в рамках галузі сільського господарства, базованих на специфічних ресурсних можливостях території, а також суміжних галузей, зокрема туризму;

3) оптимізація товарно-грошових відносин з посередницькою участю збуту сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах, через формування відповідного рівня правової, економічної культури сільських жителів.

Враховуючи проблематику даного дослідження, зазначимо, що перспективними є подальше обґрунтування шляхів локальної конвергенції в межах окремо взятого регіону, зокрема, з метою підвищення привабливості сільських територій для проживання та ведення активного економічного життя. Надзвичайно корисним у цьому контексті є досвід європейських країн (особливо східноєвропейських), які через модернізацію регіональної політики, застосування успішних соціальних практик на локальному рівні досягли значних успіхів на шляху вирівнювання умов проживання у містах і селах, створивши тим самим умови для комплексного розвитку систем розселення.

Список використаних джерел:

1. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : монографія / В. В. Борщевський, Х. М. Притула, В. Є. Крупін та ін. / Інститут регіональних досліджень НАНУ України. Львів, 2012. – 217 с.
2. Залізко В. Д. Сільські території України: стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки: моногр. – Ірпінь : Вид-во НУ ДПСУ, 2014. – 501 с.
3. Стегней М. І. Сталій розвиток сільських територій в умовах децентралізації: від теорії до практики: монографія / М. І. Стегней. – Миколаїв : Швець В.Д., 2014. – 483 с.
4. Заяць Т. Я. Трансформаційні зміни сільських поселень в Україні / Т. Я. Заяць // *Demography and Social Economy*. – 2016. – №2 (27). – С. 62–75.
5. Паньків Н. Демографічна ситуація та її вплив на сільське розселення в українських Карпатах [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://old.geography.lnu.edu.ua/Publik/Period/vissn/30/Pankiv-m.pdf>
6. Статистична інформація. Головне управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>
7. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2015 рік / За ред. Т. Г. Сарчинської. – Чернівці: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2016. – 570с.
8. Населення України за 2015 рік : Демографічний щорічник / За ред. М. Б. Тімоніної. – Київ : Державна служба статистики України, 2016. – 119 с.
9. Демографічна ситуація області у 2015 році (економічна доповідь) / відп. за випуск Н. П. Лістархова. – Чернівці: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2016. – 13 с.
10. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року (Проект)[Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.bukoda.gov.ua/sites/default/files/doc/PDF/proekt_strategiyi_rozvitku_oblasti_2020.pdf
11. Доходи населення за регіонами України. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2008/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dn_reg2008_u.html
12. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2015 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Чернівецька область : Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск І. І. Осипова. – Частина II. – Київ : Державна служба статистики України, 2016. – 156 с.

13. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств, проведеного у січні 2016 року) : Статистичний збірник. Відповідальний за випуск І. І. Осипова. – Київ : Державна служба статистики України, 2016. – 76 с.

14. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) : Статистичний збірник / Відповідальний за випуск І. І. Осипова. – Київ : Державна служба статистики України, 2016. – 86 с.

15. Белей С. І. Перспективи розвитку сільських територій в контексті українсько-румунської транскордонної співпраці євро регіону «Верхній Прут» [Електронний ресурс] / С. І. Белей, О. В. Зибарева // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 6. – С. 31-36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_6_9.

16. Шахраюк-Онофрей С.І. Стратегічні перспективи вдосконалення організаційно-економічного механізму сталого розвитку сільських територій / С. І. Шахраюк-Онофрей // Вісник ДДФА [Науково-теоретичний журнал]. Економічні науки // Дніпропетровська держава фінансова академія. – Вип. №1(29). – Дніпропетровськ, 2013. – С. 69-75.

17. Shakhraiuk-Onofrei S. (2014). Organizational and economic mechanism of sustainable development of rural border regions: theoretical essence and practical significance. *Economy and sociology*. Nr.1, pp. 173-179.

Oksana Zybareva, Dr.Sc. in Economics, Associate Professor,
Svitlana Shakhraiuk-Onofrei, PhD in Economics,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi

POPULATION TRENDS IN RURAL AREAS OF CHERNIVTSI REGION AS THE EMERGENCE OF NEW RISKS AND THREATS OF REGIONAL SECURITY

Summary

The analysis of the dynamics of the processes that determine changes in population of rural areas has been researched. The poor state of social development of rural areas, which has been characterized by a deep demographic crisis, lack of work motivation, unemployment, emigration of work labor, decline of social infrastructure and "dying" villages has been noted. The need of modernization of changes in rural population has been emphasized as well as the in-depth study and analysis of the dynamics and trends of demographic processes in rural areas. In this regard, suggestions have been provided in terms of solving the problem of Ukrainian villages provided successful reimplementation that can stabilize regressive processes, and in the long-term to restore Ukrainian villages, which in turn will have a positive impact on preventing food crisis, formation of a responsible owner in a village and preserving the rich cultural heritage.

Keywords: rural area, rural populations, rural settlement, rural population density, rural settlement network, the Ukrainian village.

References:

1. Borschevs'kyj, V.V., Prytula, Kh.M. & Krupin, V.Ye. (Eds.) (2012). *Rozvytok sil's'kykh terytorij v systemi ievrointehratsijnykh priorytetiv Ukrainy* [Development of rural territories in the system of eurointegration priorities of Ukraine], L'viv (in Ukr.).

2. Zaluzko, V.D. (2014). *Sil's'ki terytorii Ukrainy: stratehichni priorytety rozvytku v konteksti zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky* [Rural territories of Ukraine: strategic priorities of development in the context of strengthening of economic security], NU DPSU. Irpin' (in Ukr.).

3. Stehnej, M.I. (2014). *Stalyj rozvytok sil's'kykh terytorij v umovakh detsentralizatsii: vid teorii do praktyky* [Sustainable development of rural territories in the conditions of decentralization : from a theory to practice], Mykolaiv (in Ukr.).
4. Zaiats', T.A. (2016). Transformatsijni zminy sil's'kykh poselen' v Ukraini. *Demographiia I sotsial'na ekonomika [Demography and Social Economy]*, Vol. 2 (27), pp. 62-75 (in Ukr.).
5. Pan'kiv, N. (2004). The demographic situation and its impact on the rural population in the Ukrainian Carpathians. Available at: <http://old.geography.lnu.edu.ua/Publik/Period/visn/30/Pankiv-m.pdf> (in Ukr.).
6. The official site of The Main Department of Statistics in the Chernivtsi region (2016). Available at: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> (in Ukr.).
7. The Main Department of Statistics in the Chernivtsi region (2016). Statistical yearbook of Chernivtsi region 2015, Chernivtsi (in Ukr.).
8. State Statistics Service of Ukraine (2016). Population of Ukraine 2015. Demographic yearbook, Kyiv (in Ukr.).
9. The Main Department of Statistics in the Chernivtsi region (2016). The demographic situation in the region 2015, Chernivtsi (in Ukr.).
10. The official site of Chernivtsi Regional State Administration (2016). The project of Strategy of Chernivtsi Region Development till 2020. Available at: http://www.bukoda.gov.ua/sites/default/files/doc/PDF/proekt_strategiyi_rozvitku_oblasti_2020.pdf (in Ukr.).
11. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2016). Population income in regions of Ukraine. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2008/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dn_reg2008_u.html (in Ukr.).
12. State Statistics Service of Ukraine (2016). The expenses and resources of households in Ukraine 2015, Kyiv (in Ukr.).
13. State Statistics Service of Ukraine (2016). Ukraine Households Self-Perceived of Their Income (January 2016), Kyiv (in Ukr.).
14. State Statistics Service of Ukraine (2016). Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine, Kyiv (in Ukr.).
15. Belei, S., Zybarena, O. (2015). Prospects for the development of rural areas in the context of Ukrainian-Romanian cross-border cooperation in Euroregion "Upper Prut". *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]*, vol. 6, pp. 31-36 (in Ukr.).
16. Shakhraiuk-Onofrei, S.I. (2013). Strategic prospects of improvement of the organizational and economic mechanism for sustainable development of rural areas. *Visnyk DSFA [The Scientific Journal of DSFA]*, vol. 1(29), pp. 69-75. (in Ukr.).
17. Shakhraiuk-Onofrei, S. (2014). Organizational and economic mechanism of sustainable development of rural border regions: theoretical essence and practical significance. *Economy and sociology*, vol. 1, pp. 173-179.

